

**SINIF ÖĞRETMENLERİNİN KÜLTÜREL FARKLILIK ALGILARI
VE KÜLTÜRLERARASI DUYARLILIKLARI*****PRIMARY TEACHERS' PERCEPTION OF CULTURAL
DIVERSITY AND INTERCULTURAL SENSITIVITY***Öznur RENGI****Soner POLAT******Özet:**

Kültürel farklılıkların yer aldığı okul ortamında öğretmenlerin öğrencilerine ilişkin kültürel farklılık algıları ve duyarlılıkları eğitimde adaletin ve eşitliğin sağlanması, kültürel çatışmaların önlenmesi ve kültürlerarası iletişim verimliliği açısından önemlidir. Bu araştırmanın amacı sınıf öğretmenlerinin öğrencilerine ilişkin neleri kültürel farklılık olarak algıladıklarını ve kültürlerarası duyarlılık düzeylerini incelemektir. Araştırmanın çalışma grubunu 2013-2014 eğitim-öğretim döneminde Kocaeli, Çayırova'da kamu ilkokullarında görev yapmakta olan 286 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada karma araştırma modeli kullanılmıştır. Araştırmanın nicel verileri "Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği" (Chen ve Starosta, 2000) kullanılarak toplanmıştır. Nicel verilerin analizinde aritmetik ortalama, t testi ve ANOVA testi kullanılmıştır. Araştırmanın nitel verileri ise "Öğrencilerinize ilişkin neleri kültürel farklılık olarak düşünmektesiniz?" şeklinde oluşturulmuş olan açık uçlu soruya verilen yanıtlardan elde edilmiştir. Nitel verilerin çözümlenmesinde içerik analizinden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin kültürlerarası duyarlılıklarının yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Ayrıca sınıf öğretmenlerinin kültürel farklılık algıları içerisinde en dikkat çekenin "dilsel farklılıklar" olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Farklılık, Kültürlerarası Duyarlılık, Kültürlerarası Duyarlılık Boyutları.

Abstract:

The teachers' perception of cultural diversity is important to provide justice and equality in education, prevent the cultural conflicts and communication productivity of interactions in schools that there are cultural differences. This study

* Bu çalışma, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Doç. Dr. Soner Polat'ın danışmanlığında Öznur Rengi tarafından hazırlanan "Sınıf Öğretmenlerinin Kültürel Farklılık Algıları ve Kültürlerarası Duyarlılıkları" adlı yüksek lisans tezine dayalı olarak hazırlanmıştır.

** Doktora Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi ABD - Kocaeli oznurng@hotmail.com

*** Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü – Kocaeli spolat@kocaeli.edu.tr

aims to determine primary teachers' perception of cultural diversity and observe teachers' levels of "intercultural sensitivity" in relation to their students.

The working group in this research is 286 primary teachers who work public schools province of Kocaeli (Çayırova) in 2013-2014 academic year. The mixed model is used. The research data was collected by using the "Intercultural Sensitivity Scale" (Chen and Starosta, 2000). It is used t-tests, test of ANOVA and arithmetic average for composing quantitative data. The qualitative data was collected by using the teachers' answers that "What do you think the cultural differences of students?". It is provided content analysis for qualitative data. It is seen that the teachers' intercultural sensitivity is high. Moreover "differences of languages" are the most striking the perception of primary teachers' cultural differences.

Key words: Cultural Differences, Intercultural Sensitivity, The Dimensions of Intercultural Sensitivity.

GİRİŞ

Bilişim, iletişim ve ulaşım teknolojilerinde meydana gelen ilerlemeler; ekonomi, siyaset, turizm ve eğitim gibi çeşitli alanlarda kültürlerarası etkileşimleri zorunlu hale getirmektedir. Günümüzde kültürlerarası etkileşimle birlikte günümüzde kültürel farklılıklara sahip bireylerin birlikte yaşayabilme, çalışabilme beceri ve bilincine sahip olmasının önemi ön plana çıkmaktadır. Kültürlerarası etkileşimlerin giderek daha yoğun yaşandığı, sosyo-kültürel farklılıklara daha fazla önem verilmeye başlandığı çağımızda ve kültürel çeşitliliğe sahip toplumlarda başarılı bir toplumsal yaşam için kültürlerarası duyarlılık daha önemli hale gelmiştir. Kültürlerarası duyarlılık, bireylerin farklı kültürlere karşı merak, tanıma, bilme, hoşlanma gibi olumlu duygular beslemesiyle ilgili bir kavramdır (Chen, 1997, s. 5). Kültürel farklılıkları dikkate alarak hazırlanan eğitim programları ve yaklaşımları sayesinde bireylere kültürel farklılıkları merak etme, tanımaya istekli olma ve bu farklılıklardan keyif alma gibi olumlu duyguların kazandırılabilceği ve öğretmenlerin de öğretim uygulamalarını, öğrenciye bakış açılarını ve davranışlarını kültürlerarası bir duyarlılıkla gerçekleştirebileceği söylenebilir.

Kültürle ilişkili cinsiyet ayrımı, din ayrımı, dil farklılıkları, ırk ayrımı gibi çeşitli toplumsal etmenler eğitimde eşitliği engellemektedir (Tezcan, 1994, s. 109). Toplumsal ve kültürel etkenlerden kaynaklanan durumlar bireyler arasındaki başarı şansının eşit olmamasına neden olabilmekte; dolayısıyla da başarı şansı, farklı ortamların çocukları arasında adil olmayan bir biçimde dağılabilmektedir (Ergun, 2005, s. 24). Bu nedenle eğitim politikalarının ve uygulanış biçimlerinin bireylerin talep ettiği kültürel

tanınma biçimlerini görmezden gelmesi ve farkında olmaması önemli sorunlara yol açabilmektedir.

Farklı kültürel özelliklerin birlikteliğinin yer aldığı ilk sosyal ortamlardan biri de okuldur (Dilmen ve Ögüt, 2010, s. 237). Farklı kültürel özelliklerdeki öğretmen ile öğrencilerin etkileşim ve iletişim içinde oldukları okul ortamında bu farklılıklardan kaynaklanan olumsuz durumlar kendini gösterebilir. Örneğin, Özmen ve Aküzüm (2010) yapmış oldukları araştırmada okullarda meydana gelen çatışmaların çoğunun kültürel farklılıklardan kaynaklandığını ortaya çıkarmışlardır. Kültürel farklılıkların dikkate alındığı ve duyarlı olduğu bir eğitim anlayışında ise en önemli görevi öğretmen üstlenmektedir; çünkü eğitim programının uygulayıcısı, kullanılan yöntem ve tekniklerin seçicisi, biçimlendiricisi, öğrenme ortamını oluşturan, aynı zamanda değerlendirme yapan kişi öğretmendir (Polat, 2009, s. 15).

Kültürel olarak farklı öğrencilerin eşit eğitim şartlarından yararlanabilmesi için öğretmenlerin öğrencilere akademik ve sosyal davranışlar kazandırmakla birlikte onların kültürel farklılıklarına saygı duyarak demokratik öğrenme ortamları oluşturmaları gerekmektedir (Ünlü ve Örtün, 2013, s. 289). Demokratik öğrenme ortamı ise öğrencilerin kültürel farklılıklarının tüm boyutlarının bilincinde olarak duyarlılık gösterilmesi ile sağlanabilir. Bununla birlikte öğretmenler çoğu zaman öğrenmede model alınan kişi oldukları için herkesten önce onların öğrencilerinin kültürel farklılıklarının bilincinde olarak kültürlerarası duyarlılık göstermesi ve eğitim yaşantılarının bir parçası haline getirmesi, kültürlerarası duyarlılığı bireylere kazandırması açısından önemlidir. Davranışlar ile ilgili yapılmış olan araştırmalar öğretmenin öğrenci için etkisini vurgulamış ve öğrencilerin öğretmenlerini gözleyerek ve model alarak davranış geliştirdiklerini ortaya çıkarmıştır (Külahoğlu, 2003, s. 12).

Eğitim sisteminin her biriminde yer alan uygulayıcıların ve öğrenci ile doğrudan iletişim halinde olan öğretmenlerin öğrencilerinin kültürel farklılıklarının ne kadar farkında oldukları, ne gibi farklılıklarla karşılaştıkları ve bunlara ilişkin kültürlerarası duyarlılık düzeyleri üzerinde düşünülmesi gereken önemli konulardır. Çünkü öğretmenlerin öğrencilerine ilişkin kültürel farklılık algıları ve duyarlılıkları, toplumsal, bireysel, kültürel taleplere ilişkin sorunların giderilmesinde; çatışma ve sorunların çözümünde, örselenmiş bireyler yerine kişiliğin tüm alanları ile sağlıklı bireyler yetişmesi için önemli olmakla birlikte konuya ilişkin olası sorunların da önleyicisi olabilmektedir.

Öğretmenlerin öğrencilerine karşı kültürlerarası duyarlılık göstermesi eğitim-öğretim uygulamalarında verimli öğrenme ve iletişim ortamı oluşturulması için de önemlidir. Çünkü öğretmenlerin öğrenciler ile ilişki kurmaktan keyif alması, öğrencileri oldukları gibi kabul etmesi,

anlayabilmesi, olumlu duygularla yaklaşması, onlara kendilerinin anlaşıldığı ve korunduğu duygusunu hissettirecekleri bir ortam yaratması etkili iletişim için gerekli olan unsurlardır (Jones ve Jones, 1996, akt. Erden, 2008, s. 80). Kültürlerarası duyarlılığı yüksek olan öğretmenlerin bireysel ve kültürel farklılıkları dikkate alan ve buna uygun eğitim- öğretim yaşantıları oluşturmaya özen gösteren öğretmenler olduğu vurgulanabilir. Ayrıca, kültürlerarası duyarlılığa sahip öğretmenlerin farklı kültürel özelliklere sahip bireyleri bir araya getirebilme becerisine sahip olması gerekir. Webb (1982), eğitim yaşantılarında farklı yetenek ve özelliklere sahip öğrencilerin oluşturdukları grupların homojen gruplara göre daha başarılı olduğunu vurgulamıştır (akt. Erden, 2008, s. 63). Öğretmenlerin öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alan eğitim ortamları oluşturması, öğrenme ve sosyal etkinlikler için kültürel, yetenek, başarı yönlerinden heterojen grupları bir araya getirmesi gelişim ve öğrenme psikolojisinin bulguları açısından da önemlidir (Korkmaz, 2004, s. 217). Ayrıca başarılı bir sınıf yönetimi için kültürlerarası duyarlılığın önemi yadsınamaz. Çünkü öğretmenlerin sınıf yönetiminde başarılı olması; sınıf ortamını etkileyen sınıf içi ve sınıf dışı faktörleri tanımasına, öğrenci ile etkili iletişim kurabilmesine, problem çözüme, demokratik kararlar verebilme becerisine, özgüven, saygı gibi özellikleri taşımasına bağlıdır (Erden, 2008, s. 19). Sınıf ortamını etkileyen sınıf dışı faktörlerden birinin de öğrencinin kültürel farklılıkları ile ilgili özellikleri olduğu söylenebilir.

Kneller (1965) kültürel farklılıkların neden olduğu problemlerin önlenmesi için eğitim programlarının kültürü de dikkate alarak düzenlenmesi gerektiğini vurgulamıştır, bu amaç doğrultusunda öğretmenler de bulunması gereken özellikleri şu şekilde belirtmiştir (akt. Ocak, 2004, s.16):

- Öğretmenler kültürel farklılıklara sahip öğrencilerin tutum ve değerlerini anlamaya çalışmalıdırlar.
- Öğrencilerin yetişmiş oldukları kültürü incelemeli ve öğrenmelidirler.
- Öğrencilerin davranışlarının nedenlerinin altında yatan kültürel belirleyicileri bilmelidirler.
- Öğretmenler birden fazla dil bilmeye teşvik edilerek eğitim- öğretim verdikleri öğrenci gruplarının ana dilleri ile ilgili fikir sahibi olmalıdırlar.

Öğretmenlerin kültürlerarası duyarlılığının önemi ve gerekliliğinden hareketle bu araştırma sınıf öğretmenlerinin neleri kültürel farklılık olarak algıladığını ve kültürlerarası duyarlılıklarının ne düzeyde olduğunu incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, öğrencilere din, dil, ırk, cinsiyet

ayrımı olmadan tüm insanlara karşı saygılı, hoş görülü ve duyarlı olmayı ilköğretimin ilk yıllarında kazandırmada çok önemli bir etkiye sahip “sınıf öğretmenleri” ile yapılmıştır. Eğitim alanında yurt içinde yapılan çalışmalara bakıldığında kültürlerarası duyarlılık ile ilgili sınırlı sayıda çalışmaya ulaşılabilmektedir (Üstün, 2012; Yılmaz ve Göçen, 2013). Bununla birlikte Türkiye’de öğretmenler ile yapılmış öğrencilerine ilişkin kültürel farklılık algılarını belirlemeye ve kültürlerarası duyarlılıklarını ölçmeye yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırma ile öğretmenlerin öğrencilerinin kültürel özelliklerine ilişkin bir farkındalık oluşturulabileceği düşünülmektedir. Öğrencilerin kültürel farklılıklarına bütünsel bir bakış açısı sağlayacağı ve kültürlerarası duyarlılığın bir ya da birkaç kültür ögesi bağlamından çıkıp kültürün tüm bileşenlerine ilişkin kültürlerarası duyarlılık gösterilmesi gerektiğine dikkat çekilmesinde yardımcı olabileceği umut edilmektedir. Ayrıca araştırmanın Türkiye’de, eğitimde kültürel farklılıklar ve kültürlerarası duyarlılıkla ilgili yapılabilecek sonraki araştırmalara da ışık tutabileceği için önemli olduğu düşünülmektedir.

Kültürlerarası duyarlılık kültürlerarası iletişim becerisinin duyuşsal alt boyutunu ifade etmektedir. Kişinin farklı bir kültüre sahip bireylerle, durumlarla ya da ortamlarla karşılaştığında bunları tanımaya istekli olma, hoşlanma, ilgi duyma gibi duygusal eğilimlerini göstermektedir (Fritz, Mollenberg ve Chen, 2001, s. 170). Kültürlerarası duyarlılık, kültürlerarası iletişimde uygun, etkili davranışı destekleyen, teşvik eden; kültürel farklılıkları anlamak ve hoş görmek için olumlu duygular geliştirebilmeye yarayan bireysel bir yetenek olarak da kavramsallaştırılmıştır (Chen, 1997, s. 6). Bhawuk ve Brislin (1992, s. 413) ise kültürlerarası duyarlılığı, bireyleri farklı kültürel ortamlarda başarılı bir yaşam ve çalışma hayatına hazırlayan, farklı kültürden insanlara ilişkin fikirlerini analiz etmede onlara yardımcı olan ve farklı kültürel ortamlara ilişkin tecrübe elde etmesini sağlayan bir kültürlerarası yeterlilik programı olarak değerlendirilmektedir. Bir başka tanımda ise kültürlerarası duyarlılık, farklı kültürlerle, azınlıklarla ve özel gruplarla yaşam deneyimleri geçirerek onların davranışlarındaki kültürün etkisini anlayabilme, kültürel farkındalığı etkili ilişkilere çevirebilmeyi sağlayan bir kültürlerarası yeterlilik olarak kavramsallaştırılmıştır (Moran, Harris ve Morran, 2007, s. 29).

Kültürel farklılıkları anlama ve takdir etmeye ilişkin olumlu duygular geliştirebilmek ve kültürlerarası yeterliliği teşvik etmek için kültürlerarası duyarlı kişilerin sahip olması gereken özellikler vardır. Bu özellikler ve içerikleri aşağıda ifade edilmiştir (Chen, 1997, s.7-9):

- *Benlik saygısı*, farklı kültürlerarası durumları doğru tanıma ve saygı duymaya karşı olumlu duyguları ifade etmektedir.

- *Özdenetim*, kişinin kendisine farklı gelen kültürel bir ortam veya durumda kültürel olarak kısıtlamalarla karşılaştığı durumlarda kontrollü davranış gösterme ve konuşma yeteneğidir.

- *Açık fikirlilik*, farklı kültürel ortamlarda ve durumlarda bireylerin kendilerini açık ve uygun bir şekilde ifade edebilme ve başkalarının da açıklamalarını kabul etme konusunda istekli olma yeteneğidir.

- *Empati*, kültürlerarası duyarlılığın merkezi bir ögesidir, bir başka kişinin zihninin içinde ne olduğunu algılamak ve onu kültürel olarak anlayabilmemizi sağlamaya yarayan bir yetenektir.

- *Etkileşime katılım*, farklı kültürel özellikteki kişilerle iletişimi uygun ve etkili bir şekilde başlatma, sürdürme ve bitirme yeteneğidir.

- *Önyargısızlık*, kültürlerarası iletişimde diğerlerini içtenlikle dinlemeyi, başkalarıyla ilgili aceleci karar ve değer yargıları oluşturmaktan kaçınma yeteneğidir.

Kealey ve Ruben (1983) ise kültürlerarası duyarlılık gösteren kişilerin *empati*, *saygı*, *yerel kültürlere ilgi*, *esneklik*, *tolerans* ve *teknik bilgi* becerilerine sahip olması gerektiğini vurgulamışlardır, ancak bu becerilere açık fikirlilik, sosyalleşebilme, olumlu kişisel imaj ve girişimcilik özellikleri de eklenebilir (Bhawuk ve Brislin 1992, s. 416). Kültürle ilgili çeşitli araştırmalar yapan Michael H. Bond (1983) ise farklı kültürel ortamlarda duyarlı yaşayabilmek ve çalışmak için bireylerin taşıması gereken özellikleri geliştirmiş olduğu “Konfüsyüsçü Kültürel Model” bağlamında dört boyut ile açıklamıştır (akt. Moran, Harris ve Moran, 2007, s. 21-22):

- *Entegrasyon*, bireyin sosyal güvenliğini koruyan toleranslı davranışlardır.

- *İnsanlık sevgisi*, kişinin diğerlerine karşı duyarlılık, kibarlık ve şefkat gösterebilmesidir.

- *Kişilerarası uyum ve grup dayanışması*, bireyin farklı kültürel ortamlarda uyum göstermesi ve grubun ortak amaçları için birlikte hareket edebilmesidir.

- *Moral disiplini*, bireyin diğerlerine zarar veren olumsuz kişisel arzularını kontrol altına alabilmesidir.

Kültürlerarası duyarlılığı, bireylerin farklı kültürel durumlarla ve kişilerle karşılaştığında verebileceği tepkilerin anlaşılması ve iletişiminin kolaylaşması için gelişimsel bir süreç olarak değerlendiren Bennet (1986-1993), ise “*kültürlerarası duyarlılık gelişimsel süreç modelini*” geliştirmiştir. *Red*, *savunma*, *en aza indirme*, *kabullenme*, *uyum* ve *bütünleşme* aşamaları bu modelin basamaklarını oluşturmaktadır. Modelin ilk üç aşaması bireyin

kendi kültürü ekseninde olayları değerlendirdiği etnosentriktir. Son üç aşama ise olayların kendi kültürü ve diğer kültürler bağlamında ele alındığı etnorelativ aşamalarıdır. Kültürlerarası duyarlılığın gelişimi için bireyin etnosentrik basamaklardan etnomerkezci basamaklara doğru ilerlemesi gerekmektedir (Bennett, 1998, s. 26-30).

Bu araştırma kapsamında kullanılan Chen ve Starosta (2000)'nin kültürlerarası duyarlılık modeline bakıldığında ise kavramın beş boyut ile açıklandığı görülmektedir. Bu boyutlar ve içerikleri aşağıda açıklanmıştır (Chen ve Starosta, 2000, s. 12):

- *Kültürlerarası Etkileşime Katılım*: Bireylerin çevresindeki diğer insanlarla çeşitli yaşantılar, deneyimler geçirip, ilişkiler oluşturarak fikir alışverişinde bulunması etkileşim olarak tanımlanmaktadır (Selçuk, 2001, s. 81). Etkileşime katılım ise bireyin karşılaştığı bir durum ile açık veya örtük bir biçimde etkileşmesi ve davranış kazanıncaya kadar bu çabayı sürdürmesidir (Senemoğlu, 2012, s. 446). Kültürlerarası etkileşime katılım ise bireyin farklı kültürel bir durum ile karşılaştığında açık ya da kapalı bir biçimde etkileşimini sürdürme çabası olarak değerlendirilebilir. Kültürlerarası etkileşime katılım farklı kültürlerden bireylerle etkileşime girmeye eğilim göstermeyi ve açık fikirliliği ifade etmektedir. Kültürlerarası etkileşime katılım duyarlılığı yüksek olan bireylerin kültürel olarak farklı bireylerle iletişime girmekten kaçınmadıkları, onları anladıkları sözel ya da sözel olmayan yollarla ifade etmeye çalıştıkları, onlara ilişkin değerlendirmelerinde aceleci kararlar almadıkları söylenebilir (Chen ve Starosta, 2000, s. 18).

- *Kültürlerarası Etkileşimde Özen*: Kültürlerarası etkileşimde özenli olan kişiler farklı kültürel özelliklere sahip bireyleri anlama gayretinde ve onların davranışlarına karşı gözlemci bir tutum içindedirler. Ayrıca farklı kültürel özelliklere sahip bireyler ile ilgili olabildiğince bilgi toplama ve onların kültürel farklılıklarının özünü anlama konusunda gerekli hassasiyeti gösterme eğilimindedirler (Chen ve Starosta, 2000, s. 18).

- *Kültürlerarası Etkileşimde Özgüven*: Öz kavramı bireyin kendisiyle ilgili bütün algı, düşünce ve değerlendirmelerinin etkileşimini ifade etmektedir (Bilge, 2004, s. 247). Güven kavramı da bireyin bir konuya ilişkin başarabileceğine dair inancını temsil eden bir kavramdır (Senemoğlu, 2012, s. 560). Bu çerçevede kültürlerarası etkileşimde özgüven, bireyin kültürel olarak farklı kişi, olay, olgu ve durum ile etkileşiminde kendisine karşı olumlu algı, düşünce ve değerlendirmeler yapabilme becerisi olarak düşünülebilir. Kültürlerarası etkileşimde özgüven, farklı kültürel durumlara ve kişilere karşı kişinin kendisine olan güvenin derecesiyle ilgili bir tutumu içermektedir. Kültürlerarası etkileşimde özgüven düzeyi yüksek olan kişiler genellikle kültürel olarak farklı bireylerle etkileşimlerinde nasıl

davranılacağı ve ne söylenmesi gerektiği konusunda kendine güvenen bireylerdir (Chen ve Starosta, 2000, s. 18).

• *Kültürel Farklılıklara Saygı*: Taylor (1996), kültürel farklılıkların eş değer saygı ilkesi dikkate alınarak değerlendirilmesinin altını çizmektedir; Farklılıklara saygı çoğunluğun dışındaki azınlık durumundaki kişiyi tanıma, koruma ve uyumu, ortak farklılıklar içinde farklılaşan haklara olumlu bir tutumu ifade etmektedir (Öksüz ve Güven, 2012, s. 463). Farklı kültürden olan bireylerin değer yargılarına, fikirlerine ve davranışlarına saygı kültürlerarası duyarlılık için önemlidir. Kültürel farklılıklara saygı duyarlılığı yüksek olan kişiler kendi kültürünü diğer kültürlerden üstün görme eğiliminde değildirlir (Chen ve Starosta, 2000, s.18).

• *Kültürlerarası Etkileşimde Hoşnutluk*: Kültürlerarası duyarlı kişiler sadece kültürel farklılıkları bilen ve kabul eden kişiler değildir; aynı zamanda kültürlerarası karşılaşmalardan hoşlanan, eğlenen kişilerdir (Fritz, Mollenber ve Chen, 2001, s. 17). Kültürlerarası etkileşimde hoşnutluk düzeyi yüksek olan kişiler iletişim ve etkileşimde gergin değildirlir, kolay sinirlenmezler ve farklı kültürel özelliklerle iletişimin yararlı olduğunu düşünmektedirler (Chen ve Starosta, 2000, s. 18). Araştırmalar kültürlerarası duyarlılık için kültürlerarası hoşnutluğun çeşitli biçimlerini göstermiştir. Bunlar, farklı kültürden kişilerle etkileşim kurmaktan hoşlanma, farklı kültürlerden kişilerle iyi çalışma ilişkilerini çoğaltmaktan keyif alma, bir başka kültür görevinden keyif almaktır (Chen, 1997, s. 9).

Kültürlerarası duyarlılığın eğitim-öğretim yaşamı için öneminden hareketle yapılmış olan çeşitli araştırmalar mevcuttur. Bu araştırmaların incelenmesinin kültürlerarası duyarlılığı ve kültürel farklılıklara bakış açısını etkileyen değişkenlerin neler olduğunun anlaşılması, kültürlerarası duyarlılığın bireylerde artırılabilmesi için yapılabilecekler açısından faydalı olabileceği düşünülmektedir. Bu amaçla aşağıda konuyla ilgili olduğu düşünülen çeşitli araştırmalara yer verilmiştir. Yılmaz ve Göçen (2103) sınıf öğretmeni adaylarının kültürlerarası duyarlılıklarını cinsiyet, sınıf düzeyi, öğrenim türü ve yerleşim türü değişkenlerine göre incelemek amacıyla tarama modeliyle bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyleri Chen ve Starosta (2000) tarafından geliştirilen “Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği” ile ölçülmüştür. Araştırma sonunda öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin cinsiyet, sınıf düzeyi ve yerleşim birimi değişkenleri açısından anlamlı farklılık göstermediğini ancak öğrenim türü değişkeni açısından anlamlı farklılık gösterdiğini ortaya çıkarmışlardır.

Üstün (2011) ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında görev yapmak üzere yetiştirilen öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık ve etnik merkezilik düzeylerini etkileyebilecek değişkenleri (bölüm, cinsiyet, içinde yetişilen coğrafi bölge ve yerleşim birimi, mezun olunan lise türü, yurtdışı

deneyimi ve farklı ülkelerden ve/veya kültürlerden arkadaşına sahip olma) belirlemek istemiştir. Araştırmada katılımcıların kültürlerarası duyarlılıkları Chen ve Starosta (2000) tarafından geliştirilen “Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği”, etnik merkezlik düzeyleri ise Neuliep ve McCroskey (1997) tarafından geliştirilen “Etnik Merkezlik Ölçeği” ile belirlenmiştir. Sonuç olarak, öğretmen adaylarının kültürlerarası duyarlılık düzeyleri arasında bölümlerine, yetiştikleri yerleşim birimlerine, mezun oldukları lise türlerine, yurt dışı deneyimlerine ve farklı ülkelerden ve/veya kültürlerden arkadaşına sahip olma durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Öğretmen adaylarının etnik merkezlik düzeyleri arasında ise bölümlerine, cinsiyetlerine, yetiştikleri yerleşim birimlerine ve yurt dışı deneyimlerine göre istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür.

McMurray (2007) seyahat faktörünün kültürlerarası duyarlılığa etkisini incelemek amacıyla Kaliforniya Üniversitesi İletişim ve Haberleşme Bölümünden mezun olan 2804 ve henüz mezun olmayan 231 öğrenci ile bir araştırma yapmıştır. Araştırmasında Chen ve Starosta (2000) tarafından geliştirilen “Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği” kullanılarak uluslararası öğrenciler, yerel seyahat deneyimi olan öğrenciler ve yerel seyahat deneyimi olmayan öğrencilerin kültürlerarası duyarlılıklarını çeşitli değişkenler (cinsiyet, mezun olma durumu, yurt dışı çalışma programına katılım) açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda; yerel seyahat deneyimi olan öğrencilerin ve yurt dışı çalışma programına katılım gösterenlerin anlamlı bir biçimde kültürlerarası duyarlılığının daha yüksek olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Banos (2006) çeşitli değişkenlere göre orta öğretim öğrencilerinin kültürlerarası duyarlılıklarını incelemiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak Chen ve Starosta (2000) tarafından geliştirilen “Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda en az bir yabancı dil konuşma, kendini birden fazla kültürel kimliğe ait hissetme durumu, Katalonya dışında yaşama ve farklı kültürden arkadaşına olma durumları lehine kültürlerarası duyarlılığın anlamlı bir biçimde farklılık gösterdiğini ortaya çıkarmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin neleri kültürel farklılık olarak algıladığını ve kültürlerarası duyarlılıklarının ne düzeyde olduğunu incelemeyi amaçlayan bu araştırmanın problem cümleleri ise aşağıda ifade edilmiştir:

1. Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerine ilişkin kültürlerarası duyarlılık ve alt boyutları (kültürlerarası etkileşime katılım, kültürel farklılıklara saygı, kültürlerarası etkileşimde özgüven, kültürlerarası etkileşimde hoşnutluk, kültürlerarası etkileşimde özen) algı düzeyleri nedir?

2. Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerde kültürel farklılık olarak algıladıkları unsurlar nelerdir?

1. YÖNTEM

1.1. Araştırma Deseni

Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerine ilişkin kültürlerarası duyarlılık ve alt boyutları algı düzeyini ve öğrencilerde kültürel farklılık olarak algıladıkları unsurları belirlemeyi amaçlayan bu araştırma karma araştırma (mixed research) modeliyle yürütülmüş olup, nitel ve nicel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Karma araştırmalar, araştırılmak istenen konuya ilişkin soruların cevaplandırılmasında nicel ve nitel yöntemlerin birlikte kullanıldığı araştırma türleridir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2012, s. 234).

Bu araştırmanın nicel bölümünü “öğretmenlerin kültürlerarası duyarlılık ve alt boyutları algı düzeyi ve çeşitli değişkenlere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin incelenmesi” oluşturmaktadır. Nicel araştırmalar belirli bir araştırma konusuyla ilgili evreni temsil edecek örneklem grubundan sayısal sonuçların elde edildiği, sonuçların istatistiksel olarak özetlenebildiği ve genellikle “ne kadar, hangi sıklıkla, ne ölçüde” gibi soruların yanıtlarının arandığı araştırma türleridir (Büyüköztürk vd., 2012, s.238). Araştırmanın nitel boyutunu ise “sınıf öğretmenlerinin öğrencilerde kültürel farklılık olarak algıladıkları unsurlar” kısmı oluşturmaktadır. Nitel araştırmalar belirli bir araştırma konusu ile ilgili “ne, nasıl, niçin” sorularını araştıran, katılımcıların bakış açısına doğrudan ve doğal ortamında ulaşıldığı, sonuçların sözel olarak ifade edilebildiği araştırma türleridir (Büyüköztürk vd., 2012, s. 23).

1.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2013-2014 eğitim-öğretim döneminde Kocaeli ili, Çayirova ilçesine bağlı ilkokullarda görev yapmakta olan sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem grubunu ise Çayirova ilçesinde yer alan 15 ilkokuldan araştırmaya katılım gösteren 286 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın yapıldığı Kocaeli, Türkiye'nin ikinci büyük sanayi ve endüstri kenti olup, gelişmiş bir kara yolu, demir yolu ve liman bağlantıları ile nüfus çeşitliliğinin ve sirkülasyonunun yoğun bir şekilde yaşandığı bir ildir. Bununla birlikte Çayirova ilçesinde barındırdığı çeşitli endüstri ve sanayi komplekslerinden dolayı bu nüfus çeşitliliğinden payını almış bir ilçedir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2012). Bu nedenle araştırmanın yapıldığı Çayirova ilçesinin araştırma amaçları doğrultusunda uygun bir yer olduğu düşünülmektedir.

Araştırmaya katılım gösteren sınıf öğretmenlerinin demografik özelliklerine ilişkin bilgilere aşağıda Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo1. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılımı

Değişkenler		Öğretmen sayısı	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	167	58.4
	Erkek	119	41.6
Eğitim verilen sınıf düzeyi	1.Sınıf	63	22.0
	2.Sınıf	74	25.9
	3.Sınıf	74	25.9
	4.Sınıf	75	26.2
Mesleki kıdem	0-5 yıl	74	25.9
	6-10 yıl	91	31.8
	11-15 yıl	51	57.8
	16 yıl ve üzeri	70	25.5

1.3. Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada nicel verileri toplamak için Chen ve Starosta (2000) tarafından geliştirilen “Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, *kültürlerarası etkileşime katılım, kültürel farklılıklara saygı, kültürlerarası etkileşimde özgüven, kültürlerarası etkileşimden hoşlanma ve kültürlerarası etkileşimde özen* olmak üzere beş boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte, 7’si kültürlerarası etkileşime katılım, 6’sı kültürel farklılıklara saygı, 5’i kültürlerarası etkileşimde özgüven, 3’ü kültürlerarası etkileşimde hoşnutluk ve 3’ü kültürlerarası etkileşimde özen boyutlarını ölçmek üzere toplam 24 madde bulunmaktadır. Öğretmenlerin öğrencilerde kültürel farklılık olarak algıladıkları unsurları ortaya çıkarmak amacıyla ölçeğe, “*Öğrencilerde kültürel farklılık olarak gördüğünüz unsurlar nelerdir?*” şeklinde açık uçlu bir soru eklenmiştir.

Ölçeğin İngilizceden Türkçeye 5 farklı kişiye çevirisi yaptırılmış ve en uygun ifadeler alınarak ölçeğin deneme formu oluşturulmuştur. Ölçme aracının deneme uygulaması örneklem grubuna girmeyen Kocaeli Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim bölümü sınıf öğretmenliği son sınıfında öğrenim gören 105 sınıf öğretmenliği programı öğrencisine uygulanmıştır. Ölçme aracının deneme uygulamasında alpha güvenirlik katsayısı .82 çıkmıştır. Yapılan faktör analizinde ölçekte yer alan 24 maddenin madde-toplam puan korelasyonları hesaplanmış ve .30’ın altında korelasyona sahip olan maddeler saptanmaya çalışılmıştır, ancak ölçekte .30’ın altında korelasyona sahip madde olmadığı görülmüştür. Bu nedenle ölçekte yer alan 24 maddenin faktör yükü .30’un üstünde olduğundan işleme alınmıştır. 4’ü olumsuz 20’si olumlu içerik taşıyan 24 maddelik ölçeğin maddeleri 5’li likert tipli olarak tasarlanmıştır. “*Hiç katılmıyorum*” seçeneğine 1, “*Az katılıyorum*” seçeneğine 2, “*Orta düzeyde katılıyorum*” seçeneğine 3, “*Çoğunlukla katılıyorum*” seçeneğine 4, “*Tamamen*

katılıyorum” seçeneğine 5 puan verilen ölçekte, yanıtlanan puanların toplanmasıyla toplam puan elde edilmektedir. Puanların yüksek olması öğretmenlerin kültürlerarası duyarlılık düzeylerinin yüksek olduğunu ifade etmektedir.

Kültürlerarası duyarlılık ölçeğinin bütününe alpha güvenilirlik katsayısı .87 çıkarken; alt boyutlarına ait güvenilirlik katsayıları kültürlerarası etkileşime katılım .86, kültürel farklılıklara saygı .81, kültürlerarası etkileşimde özgüven .75, kültürlerarası etkileşimden hoşlanma .65 ve kültürlerarası etkileşimde özen .73 olarak hesaplanmıştır.

1.4. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Nitel ve nicel boyutları içeren karma araştırma modelinin kullanıldığı bu çalışmada araştırmanın nicel boyutu “Öğretmenlerin kültürlerarası duyarlılık ve alt boyutları algıları ne düzeyde?” şeklinde tasarlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda nicel verilerin analizinde aritmetik ortalama puanları, t testi ve ANOVA testlerinden yararlanılmıştır.

Araştırmanın nitel boyutunda ise “*Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerde tanımlanmış oldukları kültürel farklılık unsurları nelerdir?*” şeklinde oluşturulmuş olan açık uçlu sorusuna ilişkin olarak araştırmaya katılan 286 öğretmenden sadece 120’si anketin ilgili sorusuna yanıt vermiştir. Araştırma sorusuna verilen yanıtlar üzerinden elde edilen veriler içerik analizinin basamakları izlenerek değerlendirilmiştir.

2. BULGULAR

Sınıf öğretmenlerinin kültürlerarası algı düzeylerinin “yüksek düzeyde” olduğu görülmüştür ($X_{\bar{}}=4.29$). Kültürlerarası duyarlılık alt boyutlarında öğretmenlerin en yatkın oldukları boyut kültürlerarası etkileşimde hoşnutluk ($X_{\bar{}}=4.51$) iken, bunu sırası ile kültürel farklılıklara saygı ($X_{\bar{}}=4.42$), kültürlerarası etkileşime katılım ($X_{\bar{}}= 4.27$), kültürlerarası etkileşimde özen ($X_{\bar{}}=4.26$) ve kültürlerarası etkileşimde özgüven ($X_{\bar{}}=4.05$) izlemektedir (Tablo 2). Bu sonuçlar sınıf öğretmenlerinin kültürel olarak farklı gördükleri öğrencilere ve onların kültürel farklılıklarına karşı kültürlerarası duyarlı davranış ve tutumlara yatkın olduklarına yönelik ipuçları vermektedir.

Tablo 2: Sınıf Öğretmenlerinin Kültürlerarası Duyarlılık Düzeyi ve Alt Boyutlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve ANOVA testi Sonuçları

Boyutlar	N	X \bar{x}	Ss		KT	SD	F	F	Anlamlı Fark*
Etkileşime katılım	286	4.27	0.59	Deneklerarası Ölçüm	351.12	285	48.96	.00	1-2, 1-3
				Hata	34.80	4			1-4, 2-4
Farklılıklara saygı	286	4.42	0.53	Toplam	202.58	1140			2-5, 3-4
									3-5, 4-5
Etkileşimde özgüven	286	4.05	0.68						
Etkileşimde hoşnutluk	286	4.51	0.60						
Etkileşimde özen	286	4.26	0.68						
Kültürlerarası duyarlılık	286	4.29	0.49						

* 1: Kültürlerarası etkileşime katılım, 2: Farklılıklara saygı, 3:Kültürlerarası etkileşimde özgüven, 4: Kültürlerarası etkileşimde hoşnutluk, 5: Kültürlerarası etkileşimde özen

Sınıf öğretmenlerinin kültürlerarası duyarlılık alt boyutlarında en az algı düzeyinin “kültürlerarası etkileşimde özgüven” boyutunda olduğu görülmektedir. Bu durum sınıf öğretmenlerinin farklı kültürel özelliklerden öğrencilerle konuşmakta zorlanabileceğine, nasıl davranması ve ne söylemesi gerektiği ile ilgili sorunlar yaşayabileceğine ve onlarla iletişim kurmada stres yaşayabileceğine işaret etmektedir.

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin öğrencilerine ilişkin tanımlamış oldukları kültürel farklılıkları belirlemek için öğretmenlere “Öğrencilerde kültürel farklılık olarak gördüğünüz unsurlar nelerdir?” şeklinde hazırlanmış olan açık uçlu bir soru yöneltilmiştir. Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerde görmüş oldukları kültürel farklılıklar dokuz tema altında toplanmıştır. Yapılan içerik analizi sonucu verilen cevaplar üzerinden oluşturulan tema gruplarına ilişkin frekans ve yüzde dağılımlarına Tablo 3’te yer verilmiştir.

Tablo 3. Sınıf Öğretmenlerinin Öğrencilerde Tanımladıkları Kültürel Farklılık Algılarının Frekans ve Yüzde Dağılımları

Temalar	F	%
Dil ile ilgili kültürel farklılıklar	107	26.5
Değer yargısı ile ilgili kültürel farklılıklar	61	15.1
İnanç biçimi ile ilgili kültürel farklılıklar	59	14.6
Aile ve sosyal çevre ile ilgili kültürel farklılıklar	58	14.3
Gelenek-görenekler ile ilgili kültürel farklılıklar	28	6.9
Giyim ile ilgili kültürel farklılıklar	27	6.6
Beslenme ile ilgili kültürel farklılıklar	23	5.7
Özel gün ve kutlamalara ilişkin kültürel farklılıklar	21	5.2
Etnik köken ile ilgili kültürel farklılıklar	20	4.9
Toplam	403	100

Tablo 3'te görüldüğü gibi sınıf öğretmenlerinin öğrenciler ile ilgili kültürel farklılık algılarında en çok tanımlanan “dil ile ilgili kültürel farklılıklar”dır (f=107, %26.5). Sınıf öğretmenlerinin kültürel farklılık olarak en az algıladıkları ise “etnik köken ile ilgili kültürel farklılıklar”dır (f=20, % 4.9).

Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerde tanımladıkları “kültürel farklılık” algılarıyla ilgili olarak “*dile ait, iletişim biçimi, çevresi ve akranları ile iletişim biçimi*”, “*şivelerinde farklılıklar var*” ve “*hitaplarında ve diyalog kurma şekillerinde, seslenmelerde farklılıklar var*” gibi tanımlamalarında yer alan ve benzer içerik taşıyan ifadeler “*dil ile ilgili kültürel farklılıklar*” teması altında gruplandırılmıştır. Ağız, lehçe, diyalog kurma, konuşma tarzı, kelimelere yüklenen anlam, iletişim biçimi, ana dil, ifade alışkanlıkları gibi yanıtlar alınmış ve benzer özellik gösteren tanımlamalar ve ifadeler aynı grup içinde sınıflandırılmıştır. Sınıf öğretmenlerinin “dil ile ilgili tanımladıkları kültürel farklılıklar” iletişim biçimi (f=56), anadil (f=38) ve şive (f=13) olmak üzere üç alt grupta sınıflandırılmıştır. Aşağıda, araştırma verilerindeki çeşitli örnek ifadelere yer verilmiştir:

Öğretmen 25/kadın/18 yıl mesleki kıdem: “Öğrencilerin çoğu göçmen, konuşmalarında bunu rahatlıkla görebiliyoruz” demiştir.

Öğretmen 35/erkek/5 yıl mesleki kıdem: “Çoğu zaman şivelerle ilgili ciddi farklılıklar olabiliyor. Öğrenciler aile ortamı dışında ortak kültüre göre hareket ediyor ama dil ile ilgili farklılıkları ister istemez yansıtabiliyorlar” demiştir.

Öğretmen 42/kadın/12 yıl mesleki kıdem: “Çocuk nereli olduğunu bile bilmiyor, ancak konuşmasından geldiği coğrafi bölge gibi özelliklerine ulaşabiliyorum. Bu da ancak öğrenci orada belirli bir süre yaşadıysa mümkün, şehirde doğup büyümüş ise dil de zaten değişmiş oluyor” demiştir.

Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerde tanımladıkları “kültürel farklılık” algılarıyla ilgili olarak “gelenek-görenekleri, tutum ve davranışlar”, “ahlak anlayışı, davranış biçimi”, “yaşama bakış açısı”, “arkadaş ilişkileri ve olaylara verilen tepki” gibi tanımlamalar “değer yargısı ve düşünce biçimi ile ilgili kültürel farklılıklar” teması altında sınıflandırılmıştır. Bu tema altında verilen yanıtlar ise davranış biçimi (f=22), yaşama bakış açısı (f=10), eğitime bakış açısı (f=8), düşünce biçimi (f=6), değer yargısı (f=7), ahlak anlayışı (f=5), cinsiyete bakış açısı (f=3) olarak gruplandırılmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerde gördükleri kültürel farklılık tanımlamalarıyla ilgili olarak “mezhep farklılıkları, ibadet biçimi, dindar olma ya da inanmama”, “dinsel, mezhepsel farklılıklar” gibi ifadeler “inanç biçimi ile ilgili kültürel farklılıklar” teması altında sınıflandırılmıştır. “İnanç biçimi ile ilgili kültürel farklılıklar” ise dini tercih (f= 41), mezhep (f= 11), inanç biçimi (f=5) ve ibadet şekli (f=2) olmak üzere dört alt grupta sınıflandırılmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin kültürel farklılık olarak algıladıkları diğer bir boyut ise “farklı sosyo-ekonomik statüye sahip ailelerden gelmeleri, değişik coğrafyalardan gelmeleri kültürel farklılıktır”, “aile bilgisi, çocuğun ve annenin ailedeki yeri” ve “öğrencilerin yaşadıkları sosyal çevrelerden kaynaklanan kültürel farklılıklar var” gibi yanıtlardan oluşmaktadır. Öğretmenlerin öğrencilerine ilişkin bu yanıtları ise “Aile ve sosyal çevre ile ilgili kültürel farklılıklar” teması altında sınıflandırılmıştır. Aile ve sosyal çevre ile ilgili kültürel farklılıklar teması altında yapılan sınıflandırmada ailenin yaşam biçimi ve yapısı (f=20), yaşanılan sosyal çevre (f=16), ailenin sosyo-ekonomik düzeyi (f=12), ailenin eğitim düzeyi (f= 7), ailenin çocuk yetiştirme tarzı (f=3) ifadeleri yer almaktadır.

Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerde gördükleri kültürel farklılık tanımlamalarıyla ilgili olarak “öğrencilerde görgü kurallarında, oturma kalkma biçimlerinde farklılıklar var”, “örfler ve adetler ile ilgili kültürel farklılıklar” gibi yanıtlar alınmıştır. Bu yanıtlar ise “Gelenek ve görenekler ile ilgili kültürel farklılıklar” (f=28) teması altında birleştirilmiştir.

Diğer bir alt tema grubunda yer alan “*giyim kuşamları ile ilgili kültürel farklılıklar var*”, “*veli ve öğrencilerin kıyafetleri zaman zaman kültürel farklılıklarını yansıtıyor*” gibi öğretmenlerin belirtmiş olduğu ifadeler “*giyim ile ilgili kültürel farklılıklar*” teması altında birleştirilmiştir (f= 27).

“Beslenme alışkanlıkları ile ilgili kültürel farklılıklar” teması ise “*beslenme saatlerinde kimi zaman getirilen yiyeceklerde yöresel farklılıklar ön plana çıkıyor*”, “*öğrencilerin yemek yeme biçimleri ve tercihleri*” ve “*yeme-içme alışkanlıklarında kültürel farklılıklar var*” gibi öğretmenler tarafından verilmiş olan yanıtların birleştirilmesinden oluşturulmuştur (f=23).

Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerinde tanımlamış oldukları kültürel farklılık algılarına ilişkin olarak “*şarkıları, türküleri kültürel farklılıktır*”, “*oyun türleri, düğünler, bayramlar ve bunları kutlama biçimlerinde farklılıklar olabilir*” ve “*müziklerinde ve kullandıkları çalgı aletlerinde farklılıklar olabilir*” gibi yanıtlar ise “özel gün ve eğlenme biçimi ile ilgili kültürel farklılıklar” temasını oluşturmaktadır. Alt grup sınıflandırmalarda ise yanıtlar özel günler (f=7), müzik ve çalgı aletleri (f=4), bayramlar (f=3), eğlence anlayışı (f=3) ve düğünler ve oyun türleri (f=3) olarak dağılım göstermektedir.

Son olarak, öğretmenlerin öğrencilerde tanımladıkları kültürel farklılıklara ilişkin “*Öğrencilerin geldikleri yöreden kaynaklanan etnik ve ırksal kültürel farklılıklar gözlenmektedir*” ve “*Sınıfımda Türkiye’ye göç eden Bulgaristan ve Suriye’den öğrenciler var, birçok konuda diğer öğrencilerle aralarında kültürel farklılıklar gözlenmektedir*” gibi ifadeleri içeren tanımlamalar yer almaktadır. Bu kültürel farklılık tanımlamaları ise “*etnik köken ile ilgili kültürel farklılıklar*” başlığında bir araya getirilmiştir. Öğretmenlerden alınan yanıtlara ilişkin gruplandırma da ise ırk (f=9), geldikleri coğrafi bölge ve yöre (f=5), etnik köken (f=4), ortak tarihsel geçmiş (f=2) gibi ifadeler bu tema altında gruplandırılmıştır. Aşağıda ilgili temaya ilişkin araştırma verilerindeki çeşitli örnek ifadeler yer verilmiştir:

Öğretmen 122/kadın/ 21 yıl mesleki kıdem: “*Kazanımlar her ne kadar kültürel farklılıkları vurgulasa da, sadece çoğunluğun dini ve milli bayramları, liderleri okullarda yüceltmeye ve aşılana çalşıılıyor, böyle bir ortamda çocuk etnik kimliğinin ve değerlerinin ayrımını zaten fark etmiyor ve ortaya koyamıyor bile*” demiştir.

Öğretmen 190/erkek/5 yıl mesleki kıdem: “*Aileler, eğitim sistemi ve tüketim medyası çocukları etnik kökenlerinden uzaklaştırıyor bunun yerine çocuğa baskın, güçlü ve kazanç sağlayan kültürel değerler yükleniyor*” demiştir.

Öğretmen 102/erkek/ 9 yıl mesleki kıdem: “*Herkes asimile olmuş, dil dışında ciddi bir farklılık yok, ortak değerler benimsenmiş ve ortak bir kültür*

oluşturulmuş. En azından aile ortamı dışında bu şekilde davranış geliştirilmiş. Konuşma biçimi ve ifade alışkanlıklarında farklılıklar var ancak etnik kökeni, dini, mezhebi gibi farklılıkları aile ve çocuk anlatmaktan çekiniyor” demiştir.

Araştırma sonunda çalışmada yer alan sınıf öğretmenlerinin vurgulamış oldukları kültürel farklılıkların geniş bir alana dağıldığı ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin bu geniş alan içinde yer alan her bir farklılığa ilişkin olumlu duygular beslemesi ve kültürlerarası duyarlılığının her türlü kültürel farklılığa karşı mümkün olduğu kadar yüksek düzeyde olması kültürel farklılıkların eğitim alanındaki gereksinimlerinin karşılanması açısından önemli bir konudur. Yapılan bu çalışmada sınıf öğretmenlerinin kültürel farklılık algısının “dil” üzerine yoğunlaştığı, “etnik köken”, “özel gün- kutlama biçimleri gibi kültürel farklılıklar”ın daha az vurgulandığı ortaya çıkmıştır.

3. SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırma sonucunda çalışmaya katılan sınıf öğretmenlerinin kültürel farklılıklara karşı olumlu duygulara sahip olması ve duyarlı olması günümüz eğitim anlayışı açısından ideal ve istendik bir durumu ifade etmektedir. Konuyla ilgili yapılmış olan çalışmalarda da bu durumun önemi vurgulanmıştır. Polat (2009, s. 155) eğitim programının uygulama noktasında en önemli görevi üstlenmesi açısından öğretmen faktörünün altını çizmiş ve öğrencilerin sosyo-kültürel farklılıklarının da dikkate alınmasının gerekliliğini vurgulamıştır. Ünlü ve Örtün (2013, s. 289) tarafından ise eşit eğitim şartlarından yararlanma ve demokratik öğrenme ortamları oluşturma açısından öğretmenlerin kültürel farklılıklara duyarlılığının önemi belirtilmiştir.

Araştırmada yer alan sınıf öğretmenlerinin, kültürel farklılık algıları içerisinden en dikkat çekenin “dil ile ilgili kültürel farklılıklar” olduğu görülmektedir. Bu sonuç ise öğrencilerin kültürel farklılıklarını “dil ile ilgili kültürel farklılıklar” etrafında yoğunlaştıran çalışma grubu sınıf öğretmenlerinin kültürlerarası duyarlılıklarının “dil ile ilgili kültürel farklılıklar” bağlamında yüksek düzeyde olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Kültürel farklılıkları “dil” çerçevesinde yoğunlaştırmak, bireyi tek bir kültür ögesi ile değerlendirerek, sadece kaçınılmaz olan unsuru dikkate alarak diğerlerini görmezden gelmek anlamına gelebilir. Ancak birey, kültür ve onu oluşturan farklılıklarının her boyutu ile içi içe geçmiş; gelişimini de ancak bu farklılıkların tümüyle birlikte sağlıklı yürütebilecek sosyolojik bir varlıktır. Çeşitli kültürel farklılıkların birlikteliğinin oluşturduğu bir yer olmasından dolayı okulların bu farklılıkların ortaya çıkarılmasında ve sürdürülmesinde önemli bir etkisi vardır (Şişman, Güleş ve Dönmez, 2010). Okul kültürel farklılıkların olduğu bir ortamdır; dolayısıyla farklılıklara

sahip bireylerin eğitime dair beklentileri de farklı olabilmektedir. Eğitim yaklaşımlarının da farklılıklara karşı çok boyutlu tutum, değer ve duyarlılığa sahip olması gerekmektedir (Kepenekçi, 2004, s.7). Bu nedenle öğretmenler tarafından kültürel farklılık olarak algılananların olabildiğince geniş bir açıdan görülmesi, bireye ait tüm kültürel farklılıkların bütünsel olarak değerlendirilmesi ve duyarlı olunması gerekmektedir.

Kültür kavramı ve kültürün içeriği üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde; kültürün gelenekler birliği, yaşam biçimi, idealler, değerler, davranışlar, bilgi, inanç sistemleri, dil, töre, sanat, beslenme, bilgi, eğitim gibi öğeleri içerdiği görülmektedir (Güvenç, 2013, s. 54-57). Bir başka kültür tanımında ise kavram ırk, uyruk, etnik köken, dil, din, cinsiyet, yaş, sosyal çevre, eğitim, ekonomi gibi çeşitli faktörler bağlamında açıklanmaktadır (Pedorsan, 1991, akt. Çoban, Karaman ve Doğan, 2010, s. 126). Bu çalışmada çalışmaya katılan sınıf öğretmenlerinin kültürel farklılık tanımlamaları yukarıda sıralanan öğeler ile tutarlılık göstermektedir.

Ancak çalışmada yer alan sınıf öğretmenlerinin kültürel farklılık tanımlamasının en çok dil üzerine yoğunlaştığı, diğer kültürel farklılık tanımlamalarının ise daha az vurgulandığı, cinsiyet rollerine ilişkin ise hiçbir bulgunun ortaya çıkmadığı belirlenmiştir. Dil ile ilgili kültürel farklılıkların daha fazla vurgulanması, çalışma grubunda yer alan sınıf öğretmenlerinin görev yaptığı bölgenin sosyolojik yapısından kaynaklanabilir. Ayrıca, öğretmenlerin öğrencileri ile gerek akademik gerekse sosyal anlamda iletişim halinde olmaları ve dildeki farklılıkların somut bir biçimde fark edilmesinin diğer tema gruplarına göre daha kolay olması “dil ile ilgili kültürel farklılıklar”ın daha yüksek sıklıkla tanımlanması sonucunu doğurmuş olabilir. Araştırma bulgularında yer verilen öğretmen yanıtları bu durumu destekler niteliktedir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin kültürel farklılık algısının genellikle dil ile ilgili farklılıklar bağlamında yoğunlaşmasının nedenlerinden biri de öğretmenlerin kültürel farklılıklara bakış açısından kaynaklanabilir. Örneğin Konda (2006), yapmış olduğu çalışmada bireylerin başkalarını ve toplumu tanımlamada kendi bakış açıları dışına çıkamadıklarını ortaya çıkarmıştır. (Polat ve Kılıç, 2013, s. 358). Bu durumda çalışmaya katılan öğretmenlerin de öğrencilere karşı gözlemci ve empatik bir bakış açısı yerine onların kültürel farklılıklarını kendi bakış açılarından ve yeterince gözlem yapmadan değerlendirdikleri şeklinde yorumlanabilir.

Araştırma sonunda en az sıklıkla vurgulanan kültürel farklılık ise “ etnik köken ile ilgili kültürel farklılıklar”dır. Etnik köken ile ilgili kültürel farklılıkların az vurgulanmasının çeşitli nedenleri olabilir. Etnik köken dil gibi somut bir biçimde kolayca yansıtılabilen ya da fark edilen bir durum olmayabilir. Öğretmenler, öğrencilerdeki dil ile ilgili kültürel farklılıkları özel bir bağ ya da ilişki oluşturmaya gerek kalmadan doğrudan herhangi

bir konu ile ilgili iletişime geçtiklerinde kolayca gözlemleyebilir. Ancak etnik kökene ilişkin kültürel farklılıkların ise rahat bir biçimde yaşanmaması, baskın kültür içinde asimilasyona uğramış olması, yok sayılması ya da öğretmenlerin etnik kökene ilişkin bakış açısı, etnik kökenin özel bir iletişim ve ilişki kurulduğunda fark edilebilen ve gözlemlenebilen bir özellik olması bu sonucu ortaya çıkarmış olabilir. Etnik kökenin daha az sıklıkla vurgulanması araştırmanın çalışma grubunun yer aldığı sosyal çevrenin yapısı ile açıklanabileceği gibi öğrencinin kültürünü çeşitli boyutları ile ortaya koyabilme durumu, şartları, okul ortamının sosyolojik ve psikolojik etkileri, ülke eğitim politikası gibi çeşitli faktörlerle de açıklanabilir.

Sınıf öğretmenlerinin neleri kültürel farklılık olarak algıladığını ve kültürlerarası duyarlılıklarının ne düzeyde olduğunu ölçmeyi amaçlayan bu araştırmanın sınırlılıkları aşağıda belirtildiği gibi kabul edilmiştir;

1. Araştırmadan elde edilecek sonuçlar, Kocaeli ili, Çayırova ilçesinde görev yapmakta olan sınıf öğretmenleri ile sınırlıdır, bu sebeple benzer niteliklere sahip grupları temsil ettiği kabul edilmektedir.

2. Araştırma bulguları, Kocaeli ili, Çayırova ilçesi öğretmenlerinin ve öğrencilerinin sosyo- kültürel durumu ile sınırlıdır.

3. Araştırmada belirlenen sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin kültürel farklılıklarına duyarlılık düzeyi “Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği”nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

Bu sınırlılıklar ve araştırma sonuçları neticesinde ise araştırmacılara ve uygulayıcılara verilebilecek öneriler şu şekildedir:

Türkiye’de okullardaki farklı kültürel grupların varlığını, hangi açılardan farklılık gösterdiğini betimleyen araştırma türleri yok denecek kadar azdır, bu araştırmaların yapılması kültürlerarası duyarlılığımızın hangi farklılıklar bağlamında olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca bireyin tüm kültürel aidiyetlerinin birlikte değerlendirilmesi gerektiği, bakış açılarımızın dışında kalan kültürel farklılıkların yok sayılmayacağı ve tüm farklılıklara ilişkin kültürlerarası duyarlılık gösterilmesinin önemi açısından bu konuda yapılacak olan araştırmalar önemlidir.

Kültürlerarası duyarlılık ile ilgili Türkiye’de öğretmenler ile yapılmış araştırmalar sınırlı sayıda, bu konuda genel bir fikir edinmek için özellikle heterojen bir kültürel yapıya sahip bölgelerde öğretmenler ile yapılan çalışmaların sayısı artırılabilir. Bireylerin yaşadıkları ve geldikleri coğrafi bölge, seyahat etme alışkanlıkları, kendini en çok hangi kültür ögesi ile tanımladığı, evli olanların eşlerinin farklı kültürel özelliklere sahip olma özelliği gibi değişkenlerin kültürlerarası duyarlılığı etkileyip etkilemediği araştırılabilir. Kültürlerarası duyarlılık ile ilgili araştırmalara bakıldığında

Türkiye’de genellikle tarama modeli araştırmalara rastlanmaktadır. Bu konuda öğretmenlere ve öğrencilere yönelik deneysel çalışmalar çok az durumdadır. Bu nedenle konuyla ilgili öğretmenlerin ya da öğrencilerin kültürlerarası duyarlılığını kültürün pek çok ögesine karşı arttıracak deneysel nitelikte çalışmalar yapılabilir. Türkiye’de araştırılması gereken şeylerden biri de öğretmenlerin kültürel farklılıklarına duyarlı olup olunmadığıdır. Şu bir gerçektir ki öğretmenler de çeşitli faktörler nedeniyle, kültürel farklılıklarını ortaya koyamamaktadır. Öğretmenlerin kendi kültürel aidiyetlerini ifade etmesine engel olan toplumsal, mesleki, hukuki ve psikolojik faktörlerin araştırılması gerekir. Türkiye’de kültürlerarası duyarlılık konusu kavramsal çerçevede ele alınmakta, üniversitelerde kültürlerarası duyarlılığa yönelik derslerin çok az üniversitede okutulduğu bilinmektedir. Bu nedenle hem üniversitelerde ilgili derslerin yer alması, hem de öğretmenlerin çeşitli hizmet içi eğitim programları aracılığı ile bu konuda bilgilendirilmesi önemlidir.

KAYNAKLAR

- Banos, L. (2006). *Intercultural Sensitivity of Teenagers: A Study of Educational Necessities in Catalonia*. 3 Mart 2013, <http://www.uri.edu/iaics/content/2006v15n2/02%20Ruth%20Vila%20Banos.pdf>
- Bennett, M. J. (1998). *Intercultural Communication: A Current Perspective*. 13 Mart 2013, <http://www.mairstudents.info/interculturalcommunication.pdf>.
- Bhawuk, D. P. S., & Brislin, R. (1992). The Measurement of Intercultural Sensitivity Using The Concepts of Individualism and Collectivism. *International Journal of Intercultural Relations*, (16), 413-436.
- Bilge, F. (2004). Gestalt ve İnsancıl Yaklaşımda Öğrenme. Binnur Yeşilyaprak, (Ed.), *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi* (6. Baskı) içinde (222- 249). Ankara: Pagem Akademi Yayıncılık.
- Bozkurt, G. (2013). *Kültürün Abc’si* (6. Baskı). Ankara: Yapı Kredi Yayınları.
- Chen, M.G. (1997). A Review of the Concept of Intercultural Sensitivity. 12 Mart 2014, <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED408634.pdf>
- Chen, G. M., & Starosta, W. J. (2000). The Development and Validation of the Intercultural Sensitivity Scale. *Human Communication*, (3), 1-22. 16 Kasım 2013, <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED447525.pdf>
- Çoban, A. E., Karaman, N.G. ve Doğan, T. (2010). Öğretmen Adaylarının Kültürel Farklılıklara Yönelik Bakış Açısının Çeşitli Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 10 (1), 125-131.
- Dilmen, N., E. ve Ögüt, S. (2010). Sosyalleşmenin Yeni Yüzü: Sosyal Paylaşım Ağları. *Marmara Üniversitesi Yeni Medya ve Etkileşim Konferansı Bildirgesi* içinde (237-247). 4 Kasım 2013, <http://www.ocelott.com/documents/papers/sosyallesmenin-yeni-yuzu-sosyal-paylasim-aglari-ogut-dilmen-tr.pdf>

- Erden, M. (2008). *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Ergun, D. (2005). *Sosyoloji ve Eğitim*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Fritz, W., Möllenberg, A., & Chen, G. M. (2002). Measuring Intercultural Sensitivity in Different Cultural Contexts. *Intercultural Communication Studies*, 11(2), 165-177. 12 Nisan 2014, <http://www.uri.edu/iaics/content/2002v11n2/12%20Wolfgang%20Fritz%20&%20Antje%20Mollenberg.pdf>.
- Kepenekçi, Y. (2004). Sınıf Öğretmenlerine Göre Hoşgörü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, (38), 250-265.
- Korkmaz, İ. (2004). Sosyal Öğrenme Kuramı. Binnur Yeşilyaprak (Ed.), *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi* (6. Baskı) içinde (197-220). Ankara: Pagem Akademi Yayıncılık.
- Külahoğlu, Ş. (2005). Öğrenci davranışlarını Etkileyen Psikolojik ve Sosyal Faktörler. Leyla Küçükahmet, (Ed.), *Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar* (4. Baskı) içinde (1-23). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- McMurray, A. (2007). *Measuring Intercultural Sensitivity of International and Domestic College Students: The Impact of International Travel*. A Thesis University of Florida.
- Moran, R. T., Harris, P. R., & Moran, S. V. (2007). *Managing Cultural Differences*.
- Ocak, G. (2004). Eğitim programlarına Felsefi ve Kültürel Temelin Etkileri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 18 Ocak 2014.
- Öksüz, Y. ve Güven, E. (2012). Farklılıklara Saygı Ölçeği (FSÖ) Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması. *The Journal of Academic Social Science Studies, International Journal of Social Science*, 5 (5), 457-473.
- Özmen, F. ve Aküzüm, C. (2010). Okulların Kültürel Yapısı İçinde Çatışmalara Bakış Açısı ve Çatışma Çözümünde Okul Yöneticilerinin Liderlik Davranışları. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2 (2), 65-75.
- Polat, S.(2009). Öğretmen adaylarının Çokkültürlü Eğitime Yönelik Kişilik Özellikleri. *Uluslararası Online Eğitim Bilimleri Dergisi/ International Online Journal of Educational Sciences*, 1 (1), 154-164.
- Polat, İ.ve Kılıç, E. (2013). Türkiye’de Çokkültürlü Eğitim ve Çokkültürlü Eğitimde Öğretmen Yeterlilikleri. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi (YYU Journal Of Education Faculty)*, 10 (1), 352-372.
- Selçuk, Z. (2001). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.
- Senemoğlu, N. (2012). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim-Kuramdan Uygulamaya* (21. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Şişman, M., Güleş, H. ve Dönmez, A. (2010). Demokratik Bir Okul Kültürü İçin Yeterlilikler Çerçevesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (1), 167-182.
- Türkiye İstatistik Kurumu. 11 Nisan 2014, <http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/iller/KOCAELI.pdf014>
- Ünlü, İ. ve Örtün, H. (2013). Öğretmen Adaylarının Çokkültürlülük ve Çokkültürlü Eğitime Yönelik Algılarının İncelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (21), 287-302.
- Üstün, E. (2011). *Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık ve Etnik Merkezilik Düzeylerini Etkileyen Etmenler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.

Öznur Rengi, Soner Polat
Sınıf Öğretmenlerinin Kültürel Farklılık Algıları ve Kültürlerarası Duyarlılıkları
Primary Teachers' Perception of Cultural Diversity and Intercultural Sensitivity

Yılmaz, F. ve Göçen, S. (2013). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık Hakkındaki Görüşlerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (15), 374-392.
Tezcan, M. (1994). *Eğitim Sosyolojisi* (9.Baskı). Ankara: Zirve Yayıncılık.